

NACRT IZMENA ZAKONA O ZAŠTITI LICA SA MENTALNIM SMETNJAMA DEHUMANIZUJE DECU U PSIHIJATRIJSKIM USTANOVAMA

Grupa organizacija civilnog društva skreće pažnju javnosti na to da je u sredu, 9. avgusta, završena javna rasprava o Nacrtu zakona o dopunama Zakona o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama koji je pripremila Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, a kojim se propisuju uslovi za prinudno zadržavanje dece koja zbog svog uzrasta nisu krivično odgovorna, a izvršila su dela koja su krivičnim zakonodavstvom kažnjiva zatvorom od najmanje deset godina, u posebnom delu psihijatrijske ustanove. Iako je izuzetno značajno pravno urediti položaj dece koja, zbog svog uzrasta, nisu odgovorna za teška dela koja su izvršila, smatramo da ovaj nacrt u potpunosti zanemaruje mnogobrojne aspekte ostvarivanja prava dece, te za posledicu može imati dehumanizovanje i izopštavanje ove dece iz društva, dok ne vodi unapređenju bezbednosti zajednice za šta su neophodni programi prevencije, unapređenje rane identifikacije dece pod rizikom i upućivanje na adekvatne intervencije.

Po oceni potpisnika ovog saopštenja, predložena zakonska rešenja nesaglasna su sa Ustavom Srbije i potvrđenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, pre svega sa Konvencijom o pravima deteta, Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom, Konvencijom protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja.

Predložene izmene ni na koji način ne unapređuju zaštitu lica sa mentalnim smetnjama, što bi trebalo da bude njegova primarna svrha, već dodatno doprinose diskriminaciji i stigmatizaciji osoba sa problemima sa mentalnim zdravljem, s obzirom da se Nacrtom problemi sa mentalnim zdravljem dece olako dovode u vezu sa izvršenjem teških protivpravnih dela kažnjivih po Krivičnom zakoniku, što nije empirijski utemeljeno.

Nacrtom je predviđeno da se odluka o prinudnom zadržavanju deteta koje zbog svog uzrasta nije krivično odgovorno, a izvršilo je delo koje je krivičnim zakonodavstvom kažnjivo zatvorom od najmanje deset godina, donosi bez ograničenja u pogledu trajanja zadržavanja, uz obavezu suda da na svakih šest meseci vrši proveru ispunjenosti uslova za dalje zadržavanje i lečenje. Ovim je načinjen izuzetak u odnosu na postojeći režim prinudnog zadržavanja starijih (odraslih) lica po odredbama Zakona o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama koji podrazumeva donošenje vremenski oročenih odluka o prinudnom zadržavanju (na mesec dana, tri meseca i šest meseci), koji nema nikakvo razumno utemeljenje i opravdanje, bilo medicinsko, tj. psihijatrijsko, bilo pravno. Ovim se deca uzrasta do 14 godina u psihijatrijskim ustanovama stavljaju u očigledno nepovoljniji položaj u odnosu na druge pacijente u tim ustanovama, što - osim njihove diskriminacije - otvara i pitanje prirode ove mere koja dobija punitivnu dimenziju.

S obzirom da se radi o postupku u kojem se odlučuje o lišenju slobode deteta, upadljiv je nedostatak Nacrta u pogledu zaštitnih mera od arbitrarnog lišenja slobode. Tako, Nacrt ne predviđa - kao uostalom ni važeći Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama - obavezno stručno (advokatsko) zastupanje deteta u postupku prinudnog zadržavanja u psihijatrijskoj ustanovi.

Da je Nacrt u potpunosti sveden na represiju putem neograničenog zadržavanja krivično neodgovornog deteta u psihijatrijskoj ustanovi i njegovog izopštavanja iz zajednice proizlazi i iz predloga Nacrta da se posete i kontakti deteta smeštenog u posebnom delu psihijatrijske ustanove

moгу privremeno zabraniti iz bezbednosnih razloga - bez ikakvog zakonskog ograničenja trajanja te „privremene“ zabrane. Apsurd čini većim činjenica što se ova zabrana odnosi i na članove uže porodice i što se primenjuje u zatvorenoj ustanovi sa posebnim obezbeđenjem, zbog čega bi se režim držanja dece u ovom delu psihijatrijske ustanove mogao pretvoriti u nečovečan i ponižavajući.

Istraživanja dosledno ukazuju na to da je socijalna podrška zaštitni faktor u očuvanju mentalnog zdravlja i rehabilitaciji. Rešenje Nacrta koje dopušta mogućnost uskraćivanja socijalnih kontakata, kao i izolacije deteta od porodice i rodbine iz bezbednosnih razloga ne doprinosi njegovom oporavku, resocijalizaciji i rehabilitaciji, već predstavlja rizik za pogoršanje mentalnog zdravlja deteta i može imati negativan efekat na dalji razvoj njegovih ličnih i socijalnih kapaciteta.

Rešenja predložena Nacrtom otvaraju još jedno pitanje - u kom postupku će se utvrđivati da je dete na koje će se primenjivati restriktivan režim predložen Nacrtom zaista izvršilo teško kažnjivo delo koje je krivičnim zakonodavstvom kažnjivo zatvorom od najmanje deset godina, s obzirom da se protiv dece uzrasta do 14 godina ne može voditi krivični postupak u kojem se utvrđuje da li je ono predmetno delo i izvršilo.

Sveukupno posmatrano, režim predviđen Nacrtom za decu uzrasta do 14 godina koja su izvršila teška dela za koja nisu krivično odgovorna i koja su zbog toga i "ispoljenih mentalnih smetnji" smeštena u predviđenim psihijatrijskim ustanovama je značajno - a neopravdano - restriktivniji od režima u kojem se mogu naći starija deca koja su krivično odgovorna za svoja dela.

Organizacije civilnog društva su zatražile od Ministarstva zdravlja da nakon sagledavanja primedaba i komentara još jednom razmotri odredbe Nacrta i produži, odnosno ponovo otvori javnu raspravu o njegovom tekstu, koja bi podrazumevala aktivan dijalog svih relevantnih zainteresovanih strana, uključujući stručnjake za prava deteta, profesionalce iz oblasti mentalnog zdravlja i socijalne zaštite, kao i organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava.

Organizacije civilnog društva koje su potpisnice ovog saopštenja će o sadržini Nacrta obavestiti međunarodna nadzorna tela, tj. Komitet za prava deteta i Komitet za prava osoba sa invaliditetom, kao i odabrane specijalne izvestioce UN za ljudska prava, i zatražiti njihovu reakciju.

Organizacije potpisnice:

[A 11 - Inicijativa za ekonomska i socijalna prava](#)

[Beogradski centar za ljudska prava](#)

[Centar za prava deteta](#)

[Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S](#)

[Mreža organizacija za decu Srbije](#)

[PIN – Psychosocial Innovation Network](#)